

Rolduc en Oranje

“ZOO LANG OP MOZAAS BOORD NOG BLOEM EN LOOVER GROEIT,
ZOO LANG VLECHTT'DANKBAARHEID HARE ONVERWELKB'RE KROONEN
U OM DE GROOTSCHE SLAPEN HEEN.
UW BEELD LEVE IN ONS HART, UW NAAM IN ZEGETOONEN,
ZOO LANG VOOR 'T HECHT ROLDUC NOG RUSTE STEEN OP STEEN!”¹

Wie nu in Rolduc zoekt naar een van de geschilderde portretten of naar een van de borstbeelden van de Oranjes die er ooit op Rolduc geweest moeten zijn, zal moeite hebben ze te vinden.² Op de eerste verdieping van Rolduc, in een uitsparing op de gang waaraan vroeger de kamers van de leraren lagen, lag het informeel gedoopte ‘Wilhelminapleintje’. Er hing een portret van de vorstin. Het hangt er niet meer.

En toch was Rolduc ooit trots op de band die de instelling had met de Oranjes. In feestredes, Rolduc's Jaarboeken en andere gelegenheden, wordt veelvuldig verwezen naar Rolduc en Oranje. Rolduc leek voor eeuwig aan Oranje verbonden doordat het enkele voorouderlijke graven van de Oranjes, hertogen van Limburg, herbergde of geherbergd had. Rolduc onderhield bovendien warme contacten met de regerende vorsten en hun familie. Deze bijdrage wil de band van het Derde Rolduc (1843-1946) en zijn vorstenhuis beschrijven. Wat hield die band tussen Rolduc en Oranje nu werkelijk in?

In kort bestek vindt men in dit artikel een beschrijving van de bezoeken die Oranjes gebracht hebben aan Rolduc. Aanvullend wordt enig inzicht gegeven in het eerbetoon en huldeblijken van Rolduc aan de Oranjes buiten die bezoeken. Ten slotte wordt gepoogd een en ander in een bredere context te plaatsen.

BEZOEKEN VAN ORANJES

Ondanks pogingen hen tot meer bezoeken te verleiden, bezochten regerend vorsten slechts tweemaal het Derde Rolduc. Koning Willem II (1840-1849) deed het in 1845 aan op doorreis naar Luxemburg.³ In het kader van een werkbezoek aan Limburg bezocht Wilhelmina (1898-1948) Rolduc in 1919.

Opvallend is dat beide bezoeken plaatsvonden in een rumoerige tijd of in de nasleep daarvan. De losmaking van België uit Nederlands staatsverband in 1830 was niet zonder discussie over Limburg gegaan. Lang was de toekomst van Limburg zelfs onzeker. De Limburgers leken zelf voorkeur te hebben voor België, maar voelden zich pion in het territoriale onderhandelingspel. Aanvankelijk had met name de bestuurselite zich proberen te verzetten tegen elke vorm van soevereiniteitsoverdracht.⁴ Na de definitieve regeling in het Verdrag van Londen (1839) legden bestuur en bevolking zich maar met moeite neer bij dat besluit. Van harte was het niet. Maar met de officiële territoriale regeling werden Limburgers nog geen Nederlanders. De eerste bezoeken van koning Willem II aan Limburg waren dan ook geen groot succes volgens historicus R. van der Heijden. Hij stelt in zijn onderzoek naar het Limburgs separatisme in het bijzonder in Maastricht, dat de gouverneur van Limburg verwacht had dat van deze bezoeken een positieve invloed zou uitgegaan op de 'gemoedstoestand' van de bevolking. Met uitzondering van Maastricht, stemde het resultaat voor heel Limburg volgens niet overeen met die verwachtingen. Volgens anderen was dit wel het geval.⁵

Behalve separatistische gevoelens waarde in de jaren veertig bovendien in heel Europa het spook van de revolutie.

Merkwaardig genoeg bezocht koningin Wilhelmina Limburg in 1919 onder vergelijkbare omstandigheden. Ook toen hing rumoer in de lucht. De revolutie in Rusland lag vers in het geheugen. In het naoorlogse Nederland probeerde P.J. Troelstra revolutionaire sentimenten te kanaliseren en op te stuwen. Bovendien was Nederlands-Limburg wederom twistpunt geworden in territoriaal dispuut tussen België en Nederland. Met de wonden van de Eerste Wereldoorlog nog niet geheeld, streefde België naar beter verdedigbare grenzen. Vanuit dit militair strategisch oogpunt werd annexatie van Zeeuws-Vlaanderen en Limburg geclaimd.⁶ Onvrede over de verdeling van 1839 speelde hierbij een rol. Hoewel een beperkte groep van vooral Maastrichtse industriële Belgischgezind was, leek de Limburgse bevolking ditmaal de voorkeur te geven aan Nederland. Dat het Limburgse bisdom zich bij monde van mgr. L.J.A.H. Schrijnen, oud-directeur van Rolduc (1909-1914), openlijk voor behoud van Limburg voor Nederland had uitgesproken, zal daartoe zeker bijgedragen hebben.⁷ De Eerste Wereldoorlog had Limburg het voordeel van de neutraliteit opgeleverd. De offensieve werkwijze van de Belgische annexatiebeweging, met name het Comité de Politique Nationale, riep bovendien meer weerstand op dan sympathie. Met medewerking van veel Limburgers, onder meer van het Maastrichtse koor



Koning Willem II (1840-1849), naar een schilderij (Stichting Historische Verzamelingen van het huis Oranje-Nassau, Den Haag, inv.nr. SC/0214).

de 'Mastreechter Staar', werden in Den Haag grote manifestaties gehouden voor de eenheid van Nederland. Het door het 'provinciaal anti-annexatie comité Limburg bij Nederland' georganiseerde volkspetitionement werd een sterke stem tegen aansluiting bij België. De enige Limburgse pro-Belgische kandidaat voor de Tweede Kamer, mr. H.A.G. van Groenendael, leraar staatsinrichting op Rolduc (1918-1919), kreeg bij zijn herverkiezing in 1922 in zijn eigen provincie weinig steun.

Waar Willem II bij zijn bezoeken aan Limburg in 1841 en daarna niet op overtuigend enthousiasme van de Limburgse bevolking kon rekenen, viel Wilhelmina in 1919 een warm en zelfs bijna overdreven eerbetoon ten deel. Steun aan Oranje was een blijk van oppositie tegen het Belgisch annexionisme en verzet tegen het 'socialistisch gevaar'.

Behalve deze twee vorstelijke visites kreeg Rolduc ook bezoek van andere leden van het Koninklijk Huis. Prins Willem van Oranje, oudste zoon van koning Willem III (1849-1890), werd in 1853 door zijn gouverneur getraakteerd op een pedagogisch bezoekje aan Rolduc, terwijl Rolduc zich in hetzelfde decennium mocht verheugen in de warme belangstelling van Henriëtte d'Oultremont, weduwe van koning Willem I (1814-1840). Begin twintigste eeuw was prins Hendrik, echtgenoot van koningin Wilhelmina een graag geziene gast (1902, 1903 en 1915). Natuurlijk vonden deze bezoeken niet plaats in een politiek vacuüm. Zo viel prins Willems bezoek samen met de hoogtijdagen van de aprilbeweging en het verzet tegen het herstel van de bisschoppelijke hiërarchie in 1853. En ook het bezoek van prins Hendrik in 1902 vond plaats in een periode van maatschappelijke onrust. Op dat laatste bezoek na, waren de bezoeken van deze koninklijke persoonlijkheden waarschijnlijk niet zo politiek beladen. De reizen door Limburg van koning Willem II in 1841 en die van Wilhelmina in 1919 waren dat duidelijk wel.

Koning Willem II

Hoewel nauwelijks een bezoek te noemen, liet de hernieuwde maar kortstondige ontmoeting van koning Willem II in 1845 met Rolduc een grote indruk achter. Op 17 juni 1841 had Willem II reeds een uitgebreide ontvangst gehad op het toen nog Luikse Rolduc. Willem II bracht na zijn kroning in 1840 een bezoek aan Limburg zoals hij in het hele land 'blijde intochten' hield. Door P.J. Schrijen (inofficieel directeur tot 1843) was hij op Rolduc rondgeleid, had vanaf een versierde troon diverse feestgezangen aanhoord en was bij het déjeuner aanwezig geweest. In de ontvangstzaal, versierd met draperieën in de nationale kleuren, aanschouwde hij de op vier kolommen rustende tempel waaronder op een 'fraaijen piëdestal' het borstbeeld van de koning was neergezet.⁸ In een periode waarin de scheiding tussen Nederland en België nog zo vers in het geheugen lag, was het bijzonder

dat de Nederlandse vorst zo uitgebreid werd ontvangen op het Rolduc dat nog steeds onder het bisdom Luik viel. Het zou pas in 1845 in eigendom overgedragen worden aan het apostolisch Vicariaat Roermond. De scheiding van België en Nederland riep aan beide kanten van de grens nog sentimenten op. Natuurlijk werden op dat Rolduc ook priesters opgeleid voor (Nederlands) Limburg en was voor hen de koning de rechtmatige vorst. En natuurlijk stond Rolduc op dat moment op Nederlands grondgebied, maar Rolduc zelf was op dat moment als instituut Belgisch en over de toekomst van het instituut en de locatie was nog niet veel zekerheid.⁹ Hoe moet het bezoek gezien worden vanuit Willem II? Was het een politiek statement - Rolduc hoort bij Nederland - of was het meer een spontaan bezoek tijdens zijn toer door Limburg en aanwezigheid in Kerkrade?

Het bezoek van 1845 was eigenlijk nauwelijks een bezoek te noemen. Gezeten in een open rijtuig, werd Willem II het 'Wien Neêrlandsch bloed door d'aderen vloeit' toegezongen, voor welk vaderlandslievend gebaar hij de studenten in gebrekkig Nederlands bedankte.¹⁰

Van meer belang was zijn reactie op de toespraak van directeur H.H.J. Peters (1843-1855). Volgens overlevering sprak de vorst volmondig zijn koninklijke steun uit voor het nieuwe Rolduc met de woorden: 'Je vous maintiendrai'.¹¹ Rolduc was nog maar net los gemaakt van het bisdom Luik. IJverend voor erkenning zagen de heren van Rolduc in de woorden van Willem II een belangrijke steunbetuiging aan hun adres. Al tijdens onderhandelde mgr. J.A. Paredis, apostolisch vicaris en later bisschop van Roermond (1840-1886), over het definitieve overdrachtscontract met het bisdom Luik. Paredis werd daarbij gesouffleerd door Peters. De Luikse bisschop mgr. C.R.A. van Bommel (1829-1852) was welwillend, de Belgische overheid minder. Voor de definitieve bezegeling was ook de goedkeuring van het ministerie van RK Eredienst nodig. Er gold nog geen volledige staatsrechtelijke ministeriële verantwoordelijkheid. Ook de koning zelf diende akkoord te gaan. De woorden van Willem II klonken Peters daarom als muziek in de oren. Men liet niet na deze in 1846 tijdens een audiëntie met Willem II op kasteel Vaeshartelt nog eens bevestigde uitspraak, in woord en geschrift aan te halen, niet in de laatste plaats in de richting van het ministerie van RK Eredienst.¹² De 'kwestie Rolduc' kreeg pas in 1846 definitief haar beslag. 'Je vous maintiendrai' is een gevleugelde uitspraak geworden waaraan de latere directeur W. Everts (1868-1893) zelfs een gedicht wijdde.¹³



“Afstamming van Zijn Majesteit Koning Willem de Derde van keizer Karel de Grote langs de hertogen van Limburg die begraven liggen te Rolduc”, getekend door docent G. Slits, p. 1 en 4 (Koninklijke Verzamelingen, Den Haag). Zie p. 360-365.



Koningin Wilhelmina

Ook Wilhelmina deed in 1919 Rolduc alleen aan op doortocht. Ze bracht op 1 maart een tien uur durend bezoek aan Limburg om haar dankbaarheid te tonen voor de bovengenoemde Limburgse uitingen van aanhankelijkheid. Zoals beschreven maakte België in de naoorlogse beroeringen aanspraak op Zeeuws-Vlaanderen en Zuid-Limburg. Onder andere het volkspetitionement maakte duidelijk dat het overgrote deel van de Limburgse bevolking bij Nederland wenste te blijven. Daarnaast stelde de Limburgse bevolking, daartoe aangemoedigd door katholieke standsorganisaties en clerus, zich door de volmondige steun aan Oranje op tegen revolutionaire elementen als Troelstra.

Toen het voorgenomen bezoek van Wilhelmina bekend werd, zocht Rolduc zelf contact via minister-president Ch.J.M. Ruijs de Beerenbrouck (1873-1936), oud-commissaris van de koningin in Limburg: 'Zou Rolduc zaterdag op de hoge eer van het koninklijke bezoek mogen hopen?'. Waarschijnlijk dankzij deze bemiddeling werd besloten kort halt te houden bij Rolduc. Een officieel bezoek zat er niet in.¹⁴ Tien minuten kreeg Rolduc om de vorstin met haar gevolg welkom te heten en aanhankelijkheid te betuigen. En dat deed het. Torens en poort waren behangen met oranje dundoek. Het Wilhelmus en Leve de Koningin klonk haar tegemoet. Student A. Janssen uit Roermond dichtte:

*"...Voor geen stormen wijken wij,
Want wij zullen Limburg bouwen
U en 't Vaderland getrouwe."*

Directeur A.H. Geurts (1914-1920) had meer woorden nodig voor zijn steunbetuiging aan vorstin en vaderland; daaruit:

"...onze trouw vindt haar diepsten grond en hechtsten stem in ons onwrikbaar Christelijk geloof " waardoor wij moeten erkennen "dat de Vorsten regeren bij de gratie Gods en dat wij in Uw gezag het Zijne te erkennen hebben..."¹⁵

Geurts erkende de leiding van god in de geschiedenis en daarmee het gezag van Wilhelmina. Toch klinkt uit deze woorden geen overtuigend enthousiasme. Lijkt dit niet meer een uit geloofsovertuiging voortkomende steunbetuiging voor een vorstin die niet bekend stond om haar voorliefde voor het katholieke volksdeel?¹⁶ Aan Geurts' anti-annexionistische en anti-socialistische overtuigingen hoeven we echter zeker niet te twijfelen en in die zin zal het eerbetoon aan Oranje zeker overtuigend zijn geweest.

Geheel tot verrassing van haar gastheren nam Wilhelmina zelf het initiatief om toch nog even de kerk en de crypte met het graf van haar voorva-

der te bezoeken, voordat zij onder luid gejuich en het gelui van klokken de poort uit werd gereden.

Het bezoek aan Limburg is, evenals het bezoek aan Zeeuws-Vlaanderen, gefilmd door de bekende cineast Willy Mullens. De filmbeelden zijn verwerkt in verschillende films van Haghe Film, waaronder 'Met H. M. de Koningin naar Maastricht en Haar Zegetocht door Limburg'. De film zou vanuit propagandistisch motief aangeboden zijn aan buitenlandse bioscopen om de vaderlandsliefde van de betwiste landsdelen te tonen en daadwerkelijk hebben gedraaid in bioscopen in Amerika, Engeland, Frankrijk en zelfs België.¹⁷ Of in een van deze films ook beelden van het bezoek aan Rolduc zijn opgenomen is onduidelijk, maar zeker niet uitgesloten. Het is moeilijk na te gaan. De films liggen vanwege geldgebrek waarschijnlijk te vergaan in de bulk niet gecatalogiseerde nitraatfilms in de bunkers van de stichting Beeld en Geluid in Scheveningen.¹⁸

*Koningin
Wilhelmina in
1919 op bezoek op
Rolduc (foto uit:
RAL, Archief
Derde Rolduc,
inv.nr. 1077).*



Puberprins Willem

Op uitnodiging van directeur Peters bezocht de jonge troonopvolger prins Willem van Oranje op 29 juli 1853 Rolduc onder begeleiding van zijn gouverneur Jhr. E.A.O de Casembroot.¹⁹ Prins Willem maakte onder diens leiding een studiereis door onder andere Gelderland en Limburg. Peters zag hierin een goede gelegenheid voor de prins om kennis te maken met een brede vertegenwoordiging van de Limburgse jeugd. En voor die Limburgse jeugd was het een unieke gelegenheid om kennis te maken met de troonopvolger. Peters verheugde zich bovendien op de kennismaking met een collega-pedagoog.

Uit verslagen van gouverneur De Casembroot aan vader koning Willem III blijkt de prins onhandelbaar en tegendraads geweest te zijn.²⁰ Ook bij het bezoek aan Rolduc was dat het geval. Rolducs kroniekschrijver Bernhard A. Pothast maakt er in zijn annalen melding van dat de prins bij vertrek de koets in dook zonder zijn jas aan te doen. Pas na drie vermaningen gehoorzaamde hij. De Casembroot zou bij die gelegenheid hebben geroepen: 'Willem, de jás aan!'. In het intensieve briefcontact met zijn moeder koningin Sophie beschrijft Willem zijn bezoek aan Limburg, maar rept met geen woord over Rolduc. Wel lijkt hij onder de indruk van zijn bezoek aan de mijnen.²¹

Gouverneur De Casembroot was daarentegen zeer gecharmeerd van het bezoek aan Rolduc. In een uitgebreide briefwisseling met Peters komt hij diverse malen terug op het succesvolle bezoek en de dilemma's waarvoor hij in de opvoeding van prins Willem staat. Hij bedankt Peters vooral voor zijn indrukwekkende woorden aan de prins:

'..mais l'amour et l'attachement, mais l'estime et la confiance ne se commandent pas: il faut les mériter <...> qu'on soit fils de Roi ou de roturier.'

(maar de liefde en aanhankelijkheid, maar de achting en het vertrouwen laten zich niet afdwingen : men moet ze verdienen <...> of men nu de zoon van de koning of van een burgerman is.)

Volgens De Casembroot hadden de woorden een grote en duurzame indruk achtergelaten in de geest van de prins:

*'Puisse-t-il toujours mettre en pratique cette grande vérité que vous lui faisiez entendre.'*²² (Moge hij deze grote waarheid die u hem heeft leren brengen, altijd in praktijk brengen)

Afgezien van de wellicht ijdele hoop die De Casembroot hier uitspreekt over het blijvende effect dat de woorden van Peters op de troonopvolger gehad zouden hebben, heeft de prins ze in ieder geval nooit als koning waar kunnen maken. Hij overleed al in 1879, voordat hij de troon had kunnen bestijgen.

Gravin van Nassau

In de periferie van koninklijke personen met wie Rolduc een band onderhield stond Henriëtte d'Oultremont de Wégimont, tweede echtgenote en weduwe van koning Willem I. Haar katholiek-Belgische afkomst waren in 1839 een belemmering geweest voor koning Willem I om direct te trouwen met deze voormalig hofdame van zijn eerste echtgenote, koningin Wilhelmina. Een groot deel van de bevolking, evenals zijn eigen kinderen, was fel gekant tegen het voorgenomen huwelijk. Nadat Willem I afstand had gedaan van de troon in 1840 trouwden Henriëtte en Willem I, of 'Jetje Dondermond' en 'koning kaaskop', zoals zij in opruiende pamfletten waren

gedoopt, in 1841 alsnog in Berlijn ten paleize van dochter Marianne en schoonzoon Albert van Pruisen. Henriëtte d'Oultremont kreeg hiervoor de vereiste dispensatie van de paus. Doordat Willem I zich sinds zijn troonsafstand koning Willem Frederik graaf van Nassau was gaan noemen, werd Henriëtte d'Oultremont gravin van Nassau.²³

Voor Rolduc schiep de katholiciteit van de gravin van Nassau natuurlijk juist een band. Het contact met de gravin kwam ook nu weer tot stand op initiatief van Rolduc. Bij zijn zoektocht naar fondsen om het nieuwe Nederlandse Rolduc in 1843 te kunnen bekostigen, schreef directeur Peters bedelbrieven naar voornamelijk katholieke families. Een daarvan was gericht aan de adellijke buurvrouw, de gravin van Nassau, die net over de Duitse grens bij Aken woonde.²⁴ Hieruit volgde vermoedelijk de langdurige relatie die ertoe leidde dat studenten van Rolduc vanaf 1856 tot aan de dood van de gravin in 1864 met regelmaat door haar ontvangen werden op het kasteel Rahe. Het slot Rahe stamde uit de vijftiende eeuw en was in de achttiende eeuw door de familie Heusch geheel uitgebouwd. In 1818 diende het als onderkomen voor de Russische tsaar Alexander tijdens het monarchencongres in Aken. De gravin van Nassau verwierf Rahe in 1843 na de dood van haar echtgenoot.²⁵ Zelf bezocht de gravin minstens tweemaal Rolduc, onder meer op 13 juni 1856, ter ere van het naamfeest van directeur A.L. Jansen (1856-1868). Bij die gelegenheid nodigde zij leerlingen en leraren van Rolduc voor het eerst uit naar Rahe.²⁶ Sedertdien bezochten leerlingen en leraren van Rolduc de gravin bijna jaarlijks op haar slot. In de tuin werden dan spelen georganiseerd, terwijl de leraren binnen genoten van een maaltijd.²⁷ G. Raetsen, provisor van Rolduc, vergezelde haar in 1859 als aalmoezenier op een reis naar Spanje.²⁸ Dat de relatie met de gravin ronduit hartelijk was, mag ook blijken uit het feit dat de gravin na terugkeer van deze reis directeur Jansen op zijn naamdag als souvenir een schilderijtje op koper stuurde, voorstellende de Moeder der Smarten. Ook was zij bereid aanbevelingsbrieven te leveren voor een reis die toekomstig directeur W. Everts met zijn vrienden Th. Ariëns en P.J.H. Cuypers voornemens was te maken naar Rome. Zij verontschuldigde zich echter voor het feit dat haar contacten er niet meer up to date waren.²⁹ In oktober 1864 stierf zij. Daarmee eindigen ook de regelmatige bezoeken van Rolduciëns aan kasteel Rahe.

De sympathieke prins Hendrik

Een tweede vertegenwoordiger van de 'koude kant' van de familie Oranje-Nassau met wie Rolduc een warme band onderhield, was prins Hendrik, echtgenoot van Wilhelmina. Eind september 1902 verbleef de prins in Hotel Kaiserbad Büchel in Aken. Hij volgde er een badkuur in verband met reumatische klachten. Kwade tongen beweerden dat hij eerder leed aan Achener-krankheit (syfilis).³⁰ Directeur R.H. Corten (1893-1909) reisde af naar Aken om de prins uit te nodigen en werd er ontvangen door diens adjudant en persoonlijk secretaris Jhr. C. van Suchtelen van de Haare.

Prins Hendrik ging in op de uitnodiging en werd op 6 oktober ontvangen op Rolduc. De prins, die wars was van protocol, had gevraagd zijn bezoek stil te houden, de ontvangst eenvoudig te laten en officiële toespraken tot het hoogst noodzakelijke te beperken.³¹ Met een gele jachtwagen, getrokken door een vierspan appelgrauwe 'trotsche trappelende Russische volbloed' schimmels, arriveerde hij op Rolduc. Het bezoek was ongedwongen. Geïnteresseerd liet hij zich rondleiden door het gebouw en liet hij zich een selectie van het kostbare bibliotheekbezit van Rolduc tonen. Hendrik moet meer genoten hebben van de informele lunch achteraf op de kamer van de directeur, in gezelschap van onder andere kamerlid en oud-leraar van Rolduc Dr. W.H. Nolens. Daarbij werden oesters met champagne, koude poularden en ganzenleverpaté gebruikt. Wilhelminabiograaf C. Fasseur schrijft over prins Hendrik dat het hem niet aan bonhomie en gevoel voor humor ontbrak en dat hij met zijn grapjes en gemoedelijke optreden mensen voor zich wist te winnen.³² Ook bij het bezoek aan Rolduc moet dat het geval zijn geweest. *Utile Dulci*, een tijdschrift geredigeerd door Rolducse leraren en vooral bedoeld ter bevordering van de kennis van vreemde talen, meldt dat prins Hendrik 'door zijn innemend en zoo echt sympathiek optreden [...] aller harten gewonnen' had.³³

Noemenswaardig is nog dat op verzoek van de prins namens leerlingen en leraren van Rolduc een huldetelegram aan koningin Wilhelmina werd gestuurd. In die tijd was de relatie tussen Hendrik en Wilhelmina nog goed. De koningin had eerder dat jaar een aanval van tyfus overleefd. Een miskraam volgde. Zij kon wel wat steun gebruiken.³⁴ Bovendien was een steunbetuiging uit het diepe zuiden een mooi vaderlands gebaar in politiek onrustige tijden. Men stond aan het begin van een 'hete winter' die uitmondde in de spoorwegstakingen van januari 1903. Het lijkt dan ook niet vreemd dat Hendrik, in tegenstelling tot de geheimhouding rond zijn komst, een beschrijving van het bezoek zelf achteraf graag verspreid wilde zien onder de pers. Hij vroeg Rolduc een verslag te schrijven en dit te verzenden naar een correspondentiebureau in 's-Gravenhage. Het resultaat was dat niet alleen katholieke bladen verslag deden. *Het Volk*, dagblad voor de Arbeiderspartij, deed kort verslag onder de kop 'Geuzenprins en paapsch gebroed'. Een titel die aanleiding gaf voor de katholieke krant *Het Centrum* om daar op haar beurt nog eens melding van te maken.³⁵

Dat het bezoek voor de betrokkenen een succes was, blijkt uit het feit dat prins Hendrik als dank een portret van zich zelf liet nazenden, een overigens niet ongewoon gebaar van erkentelijkheid in die tijd. Directeur en provisor van Rolduc zochten hem enkele dagen later nog eens op om hun dankbaarheid daarvoor uit te spreken. Nog geen jaar later stond prins Hendrik opnieuw voor de poort. Ditmaal verscheen de prins incognito en mende hij zelf het vierspan dat zijn wagen trok.³⁶ In de jaren die volgden bleven Rolduc en prins Hendrik een vriendschappelijke (beleefdheids)corre-

spondentie voeren. Zo werd behalve koningin Wilhelmina ook prins Hendrik persoonlijk gefeliciteerd met de geboorte van Juliana en werd de prins in 1907 een huldebrief gezonden voor zijn 'moedige optreden' bij de redding van schipbreukelingen bij de ondergang van de 'Berlin' bij Hoek van Holland.³⁷ Vanaf het loodsvaartuig 'De Hellevoetssluis' aanschouwde hij van nabij de reddingswerkzaamheden tijdens de storm.³⁸ Prins Hendrik stuurde op zijn beurt een felicitatietelegram bij het achtste eeuwfeest van Rolduc en een telegram van leedwezen bij het overlijden van directeur Corten in 1909.³⁹

Nog tweemaal bezocht Hendrik Rolduc. In 1915 kwam hij als voorzitter van het Rode Kruis de opvangfaciliteiten inspecteren die Rolduc ter beschikking had gesteld voor vluchtelingen. Na de oorlog reisde hij in 1919 mee in het gevolg van de koningin bij haar bezoek aan Limburg.

Opmerkelijke afwezigheid

Bij de beschrijving van bezoeken der Oranjes aan Rolduc valt op dat zij bij tenminste één voor Rolduc belangrijke gelegenheid in persoon ontbraken: het achtste eeuwfeest van Rolduc op 12 juli 1904. Een uitgebreide beschrijving van deze feestelijke herdenking van de hand van M. Schlijper is in deze bundel opgenomen. De Oranjes waren zeker persoonlijk uitgenodigd.⁴⁰ Prins Hendrik meldde zich af, hij verbleef in Schwerin-Mecklenburg, maar hij liet per telegram weten nog steeds zeer aangename herinneringen te koesteren aan zijn eerdere bezoeken aan Rolduc.⁴¹ Koningin Wilhelmina liet zich vertegenwoordigen door haar kamerheer Graaf A.O.J.E.M de Marchant d'Ansembourg, die zich in groot ornaat vanuit kasteel Amstenrade naar Rolduc begaf. Dat de vorstin zich officieel liet vertegenwoordigen, onderschrijft wel het belang dat het vorstenhuis blijkbaar ook zelf zag in de relatie met Rolduc, of liever gezegd met het prominente katholieke opleidingsinstituut. Ondanks de fysieke afwezigheid van de koningin, prijkte de koninklijke standaard daarom toch op de toren tijdens de festiviteiten.⁴²

EERBEToon EN HULDEBLIJKEN

Wie de diaria en andere informele annalen van Rolduc leest, moet het opvallen dat eerbetoon aan koning en vaderland niet beperkt bleef tot de directe bezoeken van vorstelijke lieden aan Rolduc zelf. Oranje's lief en leed werd ook op Rolduc herdacht en gevierd. De wijze waarop dat gebeurde varieerde naar tijd en gelegenheid: van een sigaar na het diner bij een gewone verjaardag van Juliana tot een waar oranje-feest met alle franje erop en eraan bij de heuglijke geboorte van Beatrix. Gebruikelijk was het in ieder geval dat bij een verjaardag van een telg van het Koninklijk Huis het diner werd onderbroken voor het staand zingen van het Wilhelmus. Dat aansluitend aan het diner in deze gevallen verlof tot roken gegeven werd tijdens de

recreatie, zal zeker bijgedragen hebben aan het enthousiasme waarmee het volkslied ten gehore werd gebracht. Behalve het Wilhelmus behoorde ‘Wien Neêrlandsch bloed’ tot het vaste repertoire, terwijl het zingen van het Limburgs volkslied ook al geen uitzondering was.⁴³ Gebruikelijk was het zenden van telegrammen naar leden van het Koninklijk Huis ter gelegenheid van bijzondere gebeurtenissen: “Leraren en leerlingen van Rolduc feliciteren u met...” Vrijwel altijd volgde een beleefd bedankje namens. Het archief van Rolduc maakt er regelmatig melding van. In dat van het Koninklijk Huis is er nauwelijks meer een te vinden.

Eerbetoon aan het bruidspaar Wilhelmina en Hendrik

Om een voorbeeld te geven hoe het er op Rolduc aan toe ging bij een Oranje-hoogtijdag, volgt hier een korte beschrijving van de huwelijksdag van koningin Wilhelmina en prins Hendrik, 7 februari 1901 zoals weergegeven is in onder andere *Utile Dulci*.⁴⁴ ‘Het uurtje lectuur in vier moderne talen voor onze ontwikkelde jongelui’ opende zijn verslag met een dichtwerk van leraar Nederlands, A.H.M. Ruyten:⁴⁵

*“Wilhelmina! Hertog Hendrik!
Heil zij Hem, en heil zij Haar!
Heil U, Spruit van ’t fiere Oranje!
Heil U, Telg van ’t oud Germanje!
Heil het Koninklijke Paar!”*

Viering van het
huwelijk van
koningin
Wilhelmina en
prins Hendrik in
1901 (foto uit:
RAL, Archief
Derde Rolduc,
inv.nr. 1076).



Oorkonde opge-
maakt bij gelegen-
heid van koningin
Wilhelmina en
prins Hendrik in
1901 (RAL,
archieff Derde
Rolduc, inv.nr.
1076).



Het verslag maakte opgetogen melding van de landelijke vieringen en van de viering op Rolduc. De Nederlandse en Mecklenburgse vlag (voor prins Hendrik) wapperden aan 'tinne en torentrans'. Feestmuziek schalde en vreugdeschoten klonken. Onder een oranjezonnetje werd om 9 uur met de 'matinée' begonnen. De harmonie bracht luid het Wilhelmus en andere liederen ten gehore. Na een tweede ontbijt om tien uur begonnen spelen en wedstrijden die in de middag werden voortgezet. Om half twaalf werd in aanwezigheid van alle studenten en onder gezang van oud-leerlingen een herinneringseik geplant. Directeur Corten vergeleek de zojuist geplante eik met de Oranjestam die op die dag nieuw leven ging zien, waarna deze onder Gods zegen nieuwe wortels en takken zou kunnen krijgen. Op het tijdstip van de huwelijksvoltrekking in Den Haag, klonk uit de kelen van veertig priesters in 'plechtgewaad' en vierhonderd 'biddende en dankende jonge

harten' het Te Deum bij een galmend orgel en daverend geschut, terwijl geurige wierook ten hemel steeg. Een waar feestdiner volgde. De toespraak van de directeur, waarin hij onwankelbare trouw en gehechtheid uitte aan 'Koningin en Vaderland', werd beantwoord met 'stormachtig applaus en luidschetterend hoera'. Daarna trok een merkwaardige optocht voorbij met een wagen getrokken door twaalf 'kaboutermannetjes'. Uitgebeeld werd koningin Wilhelmina die gehuldigd werd door de Nederlandse maagd en Insulinde. De feestdag werd afgesloten met 'eene fantastische soirée' met een ingehuurde voorstelling van S. van Kinsbergen en Zoon en het zoveelste Wilhelmus en 'Wien Neêrlandsch bloed'.

Andere huldeblijken

Bij verschillende Oranje-gelegenheden liet Rolduc meer van zich blijken dan het sturen van een telegram. In het Koninklijk Huisarchief zijn nog verscheidene exemplaren te vinden van zogenaamde hulde-adressen en huldeblijken. Natuurlijk stond Rolduc daar niet alleen in. Zo ontving koning Willem III ter gelegenheid van zijn 25-jarig regeringsjubileum in 1874 zeker tachtig plechtige huldeblijken in de vorm van lofdichten en feestliederen uit binnen- en buitenland. Van de Rederijkerskamer W.J. van Zeggelen te Diepenheim tot de Vrijmetselaarsloge te Semarang, getuigden onderdanen op creatieve wijze van hun dankbaarheid. Maar geen daarvan kon concurreren met het hulde-adres van Rolduc: een folio boekwerk in rood fluweel, met koperbeslag en gouden opdruk.⁴⁶

Directeur H.H.J. Peters dichtte ter ere van de inhuldiging van koning Willem III (1849):

*Ook Rolducs-kroost verheft zijn teedre hand :
Ja, Vorst! Ons harte klopt en zal voor U steeds gloeijen;
En eer zal 't jeugdig bloed deez' dierbren grond besproeijen ,
Eer ontrouw zich in onzen boezem plant'.*

Bij gelegenheid van de eerstvolgende verjaardag van de nieuwe vorst stuurde Peters een huldedicht. Uit correspondentie met het kabinet van de koning blijkt dat Peters het de koning deed toekomen via de katholieke ministers J.A. Mutsaers en H. van Sonsbeek . Hij wilde er blijkbaar zeker van zijn dat de dichtregels onder 's konings aandacht kwamen.⁴⁷ Ze werden vergezeld van een brief waarin hij de vorst uitgebreid op de hoogte bracht van Rolducs omstandigheden. De rol die Willem II had gespeeld bij het voortbestaan van het Nederlandse Rolduc werd daarbij breed uitgemeten.⁴⁸

Maar eerder al, bij gelegenheid van het overlijden van Willem II (1849), werd een gedicht gekalligrafeerd, dat, hoe kan het ook anders, begon met de uitspraak waarvoor Rolduc hem zo dankbaar was: 'Je vous

maintiendrai'.⁴⁹ Kan het toeval zijn dat precies in die tijd Rolduc streed en ijverde om het voortbestaan en landelijke erkenning van zijn Normaal-school?⁵⁰ Of hadden deze blijken van trouw meer te maken met de opmaat naar herstel van de bisschoppelijke hiërarchie in 1853? Strijd daarvoor werd door de katholieken op alle fronten gevoerd.⁵¹

Gedichten van de hand van Willem Everts - in die periode student aan het grootseminarie in Roermond - ter meerdere eer en glorie van koning en vaderland, zijn waarschijnlijk niet verstuurd naar het Koninklijk Huis. Daaronder 'De Engel des tijds', opgedragen aan Willem II ter gelegenheid van het nieuwe jaar 1848:

*"Waak, Engel, o waak op dien stam van eed'le vorsten
Die sedert eeuw aan eeuwen Neêrlands scepter torschten."*⁵²

Niet alle creatieve hulde-uitingen van Rolduc zijn meer terug te vinden in het Koninklijk Huisarchief. Wellicht waren sommige in het Rolducse archief aanwezige exemplaren eigenlijk alleen bedoeld voor intern gebruik of om de dichtkunst te oefenen. In zoverre ging het bij het vervaardigen van de huldeblijken waarschijnlijk niet alleen om het brengen van hulde zelf, maar ook om voortzetting van Rolducs eigen culturele traditie, waarvan dichtkunst en het vervaardigen van fraaie huldeblijken een onderdeel vormde.

Het door Corten en Ruyten in 1902 samengestelde boek *'Rolduc in Woord en Beeld'* werd verschillende malen aan koninklijke personen verstuurd of overhandigd als souvenir of als geïllustreerd visitekaartje. Zo ontving prins Hendrik een exemplaar met opdracht van het fraai uitgegeven boek bij zijn bezoek aan Rolduc in 1902.

Bijzonder waren ook het hulde-adres ter gelegenheid van het huwelijk van Wilhelmina en Hendrik in 1901 en het speciaal vervaardigde prentenboek van Rolduc ter gelegenheid van de geboorte van Juliana in 1909.⁵³ Het prentenboek bevatte foto's van buiten- en binnenzijde van Rolduc en had een prachtig gekalligrafeerd titelblad met de titel in miniaturen uitgewerkt. Het was met gouddoek bekleed en had een aanhangend groot lakzegel van Rolduc.

Het hulde-adres van 1901, samengesteld en ontworpen door ene R.A. van de Pavert, was uitgevoerd in het atelier van Dr. P. Cuypers. Het was voorzien van de handtekeningen van alle leraren en leerlingen van Rolduc. De kaft van het folioboekwerk is met goudkleurige zijde bekleed en bestaat verder uit perkamenten bladen. De eerste pagina bevat een prachtig uitgewerkte opdracht met mooie initialen, waaronder een tekening van Rolduc, alles omgeven door de wapens van onder andere de achtereenvolgende bisschoppen van Roermond, de directeuren en de stichter van Rolduc en een aantal heiligen die een rol speelden in de geschiedenis van Rolduc zoals Norbertus en Daphne. Op het tweede blad staat een gedicht waarin de band tussen Rolduc en Oranje nog eens benadrukt wordt:

“ ’t Aloud Rolduc, waar ’t duurzaam grafgesteente Uw Voorgeslacht vereert in het gebeente Der loten van ’t Hertogelijke Huis Der kloeke Walrams, Ridders van het Kruis, [...]”

’t Aloud Rolduc betuigt U hulde en trouwe, Oranje maagd, thans Koninklijke Vrouwe! Het juicht U toe U beiden in Wier macht De hope rijst voor ’t Vorstelijk nageslacht....”

Directeur Corten zat een beetje in zijn maag met het kunstwerk. Hij vond eigenlijk dat hij het persoonlijk moest gaan overhandigen aan de vorstin, maar hij had niet zoveel trek in een lange reis naar Amsterdam. Na overleg met de commissaris van de koningin, Gustave L.M.H. Ruijs de Beerenbrouck (1842-1926), besloot hij het maar rechtstreeks op te sturen naar ’t Loo.⁵⁴ Ruijs de Beerenbrouck had hem bij de particulier secretaris van de koningin al verontschuldigd voor deze onpersoonlijke overhandiging.⁵⁵

Stamboom Karel de Grote - Willem III

Veruit het meest bijzondere en spraakmakende huldeblijk was oorspronkelijk gericht aan Willem III ter gelegenheid van zijn 25-jarig regeringsjubileum in 1874. Wie nu precies met het idee gekomen was om de stamboom van de Oranjes op te stellen is niet helemaal duidelijk. Het Rolduc jaarboek 1948 vermeldt dat het de geschiedenisleraar A. Brouwers was die met het voorstel kwam een huldeblijk ter gelegenheid van het regeringsjubileum op te stellen waaruit het wetenschappelijke niveau van Rolduc zou blijken. Niet alleen wordt hier waarschijnlijk J.W. Brouwers bedoeld, leraar te Roermond en hoofdredacteur van *De Tijd*, en niet Alphons Brouwers, leraar te Rolduc. De betrokkenheid van Brouwers vindt in andere bronnen ook geen bevestiging.⁵⁶

Directeur Everts beschrijft op verschillende plaatsen hoe zijn vriend J.A. Alberdingk Thijm (1820-1889) en hij, staande bij het graf van de Limburgse hertog Walram III onder het gewelf van de Romaanse abdijkerk, wetende dat de Nederlandse Oranjes tot de afstammelingen behoorden van deze hertog, het idee kregen om de regerend vorst genealogisch terug te brengen tot Karel de Grote wiens graf een paar kilometer verder, in Aken, was gelegen.⁵⁷ Die voorstelling is iets te romantisch. Uit de briefwisseling tussen Everts en zijn vriend Thijm blijkt dat Everts het idee bij brief van 15 januari 1874 voorlegde aan Thijm met de vraag of zo’n stamboom al wel eens opgesteld was. Thijm schreef hem per kerende post dat Mr Q. de Flines een dergelijke stamboom al in 1815 had uitgegeven.⁵⁸ Dat antwoord weerhield Rolduc er niet van de stamboom verder uit te werken.

Aan de basis van het initiatief van 1874 lag eigenlijk al een eerdere afstammingsdiscussie.

Blijkens correspondentie tussen Everts en Thijm, was het G. Verzijl, leraar op Rolduc en professor aan het groot-seminarie in Roermond, die in 1858 Everts wees op de afstamming van Willem III die terugging op Walram

III, hertog van Limburg, begraven te Rolduc.⁵⁹ Opmerkelijk is dat Everts voorganger directeur Peters naar aanleiding van het verwachte bezoek van de jonge kroonprins Willem aan Rolduc in 1853 de gouverneur van Limburg een programma voorstelde waarin al melding gemaakt werd van ‘de voorouderlijke graven’ die prins Willem te zien zou gaan krijgen.⁶⁰ Voor Everts was het feit van afstamming in 1858 blijkbaar nieuw. In 1857 was in de *Dietsche Warande*, het culturele tijdschrift van J. Alberdingk Thijm, een artikel verschenen van de hand van Arn. Schaepkens over de hertogen van Limburg en de abdij Rolduc. Daarin stelde Schaepkens, zich daarbij baserend op het historisch werk van S.P. Ernst, dat behalve Walram III (†1226) ook andere hertogen en hertoginnen van Limburg te Rolduc begraven waren. Hij noemt de hertoginnen Judith (Jutta van Gelder, echtgenote van Walram II), en Mathilde (Machteld van Saphenberg, echtgenote van Hendrik II) alsook Hendrik II (†1167) en Hendrik III (†1212). Alleen het graf van Walram III is nu nog bekend. De overige graven waren volgens Schaepkens verloren gegaan bij aanpassingen van de kerk in de zeventiende eeuw.⁶¹ In dit artikel werd overigens geen genealogische lijn getrokken naar de Oranjes. Wel werd er in een voetnoot een beroep op de koning gedaan, om in diens hoedanigheid van hertog van Limburg en ‘opvolger van zijn middeleeuwse voorgangers’, een financiële bijdrage te verlenen voor de restauratie van Rolducs kerk en crypte.

H. Duurkens ondernam in 1924 een poging de oorsprong van de stamboom van Willem III te reconstrueren. Duurkens stelde dat Thijm, door zijn vriend Willem Everts inmiddels op de hoogte gebracht van de afstamming, een jaar na het verschijnen van het artikel van Schaepkens in de *Dietsche Warande* een aanvulling daarop publiceerde:

“*daar Z. Maj. Willem III niet slechts een opvolger, maar een ware afstammeling is van den Limburgschen held [Walram III red.]”.*

Om niet met de eer te strijken, vermeldde Thijm de naam van Everts als auteur van de aanvulling. Daarbij werd een overzicht afgedrukt van de genealogie. Lezers werd gevraagd eventuele onnauwkeurigheden te melden. Vooral over de afkomst van Aleydis van Vianden in de afstammingslijst zou discussie bestaan. Daarna werden met de afstammingslijst geen verdere initiatieven genomen.⁶²

Volgt men de reconstructie van Duurkens, dan volgde Everts bij het initiatief om de stamboom op te stellen voor het regeringsjubileum van Willem III in 1874, twee lijnen. Allereerst legde Everts de afstammingslijn nog eens voor aan de broer van J. Alberdingk Thijm, prof. Paul P.M. Alberdingk Thijm (1827-1904) van de universiteit te Leuven. Daarnaast werd ten behoeve van de artistieke verzorging van het genealogische overzicht aan Thijm zelf raad gevraagd. Voor aanvullende heraldische gegevens werd tevens het advies gevraagd van de Limburgse historicus J. Habets.

De beide Thijms waren enthousiast over het ‘nieuwe’ initiatief van Everts. Uit Leuven schrijft Paul Alberdingk Thijm:

*“Ik vind het een zeer gelukkig denkbeeld van U [...] onzen geërbiedigen Willem te vertoonen, dat hij meer “Ahnen” heeft als hij denkt.”*⁶³

In de daarop volgende correspondentie beslechtte Paul Alberdingk Thijm de eerdere discussies over de afstamming. De aanwijzingen werden volgens Duurkens overgenomen door Everts.

Joseph Alberdingk Thijm sprak in zijn reactie eveneens steun uit:

*“Welk een benijdenswaardig denkbeeld [...] den Koning dat genealogisch monumentjen aan te bieden!”*⁶⁴

In zijn brieven aan Everts volgden nauwkeurige voorstellen voor de opzet en kunstzinnige uitvoering van het ‘monumentjen’. Daarbij werd ook de hulp van zwager Pierre Cuypers voorgesteld ten aanzien van de vraag hoe een aantal historische gebouwen een plaats zouden kunnen krijgen in de uitbeelding van symbolen en ornamenten.

Hoe enthousiast Joseph Alberdingk Thijm was, mag blijken uit het feit dat hij de afstamming nog eens apart publiceerde in hetzelfde jaar dat het kunstwerk van Rolduc het licht zag, maar dan in een variant waarbij hij ook de koningin in afstamming volgde tot aan Karel de Grote.⁶⁵

Kunststukje (zie afbeeldingen p. 348-349)

De uitvoering van de Rolducse stamboom tenslotte kwam op naam te staan van G. Slits, tekenleraar van Rolduc.⁶⁶ Het was niet ongebruikelijk dat Slits de decoratieve verzorging op zich nam van geschenken die de gemeenschap van Rolduc aanbood bij verschillende gelegenheden.⁶⁷ Duurkens constateert in zijn artikel dat Slits in grote lijnen het voorstel van Thijm had gevolgd en beschrijft het werk als volgt:

Over de band in kwarto formaat:

“Het geheel is gebonden in een zwaren band van rood pluche, aan de vier hoeken belegd met groote donkerpaarse steenen in glanzend metaal gevat, terwijl op de voorzijde in letters van hetzelfde metaal de hoofdtitel van den inhoud is aangebracht.”

Over het eerste blad:

“...in den zijrand zijn de voornaamste voorzaten van Willem III in beeld gebracht, op de vertakkingen van een sierlijk oprijzenden boom zich verheffend boven de op marmeren zetel rustende eerbiedwaardige gestalte van den keizergekroonden Charlemagne.”

Over het vierde blad:

“... waar de graven en hertogen van Limburg worden vermeld, vindt men in een medaillon, dat als middenstuk dienst doet, de crypte der Rolducse abdijkerk afgebeeld.”⁶⁸

Andere historische gebouwen werden in het album niet meer opgenomen.

Volgens de samenstellers van de ‘filiatie’ was de juistheid van de beschreven afstamming met ‘legale zekerheid’ te volgen. De schakel der geslachten waardoor de afstamming bestond, werd als volgt samengevat:

Karel de Grote - Lodewijk d’Oultremer - Karel van Frankrijk
Lotharingen - Gerberga van Lotharingen - Machteld van Leuven - Ceberga van Boulogne - Jutta van Luxemburg - Walram van Limburg Luxemburg - Walram van Valkenburg Limburg, Aleida van Vianden die gehuwd was met de gemeenschappelijke stamvader van de Oranjes, Graaf Otto van Nassau Dillenburg.

Via deze lijn zou koning Willem III afstamming van Karel de Grote zijn in de 36e graad en zou hij dus ook verwant zijn met de hertogen van Limburg.⁶⁹

Ontvangst en verzending

Hoewel men volgens Duurkens nog even twijfelde óf men, maar vooral hóe men de stamboom aan moest bieden aan Willem III, viel het stamboomalbum bij de geadresseerde in ieder geval in goede aarde. Uit een ‘horenzeggen’- verklaring van baron Æ. Mackay van Ophemert, oud vice-president van de Raad van State en tot zijn dood in 1876 geheim kamerheer van koning Willem III, was de vorst uiterst content met de stamboom. Willem III zou aan zijn zuster, prinses Sophie van Oranje-Nassau groot-hertogin van Saksen-Weimar-Eisenach, hebben gezegd de stamboom het fraaiste geschenk te vinden dat hij bij gelegenheid van zijn jubileum had ontvangen. Zo had zij aan Mackay laten weten.⁷⁰

Het succes van het cadeau, maar vooral ook de stamboom zelf, is door Rolduc nog zeer vaak aangehaald. Men liet geen gelegenheid voorbijgaan de Oranjes te herinneren aan hun gedenkwaardige afkomst en hun bijzondere band met Rolduc. Het was haast een soort lokmiddel om de Oranjes naar Rolduc te halen. De band werd ook steeds breed uitgemeten in gelegenheidspublicaties en (oranje)festiviteiten van Rolduc.

Interessant is dat de samenstellers van de stamboom er zo de nadruk op legden dat het echt ging om een betrouwbare genealogische lijn. Dat terwijl Everts zelf enkele jaren later in de ‘Almanak voor Nederlandsche katholieken’ (1898) stelde hoe voorzichtig men moest zijn met dergelijke

stambomen, omdat adellijke heren altijd graag ‘officieel’ gelieerd wilden zijn aan roemvolle geslachten en dus de bronnen niet altijd even betrouwbaar waren.⁷¹

Dat er ondanks de wetenschappelijke advisering toch ook op deze stamboom iets aan te merken viel, bleek wel uit het artikel van J.M. van de Venne, als archivaris verbonden aan het Rijksarchief Limburg, in Rolduc's Jaarboek 1948. Weliswaar bevestigde hij de afstamming van de Oranjes van Karel de Grote, zelfs via twee lijnen, maar hij bracht enige correcties aan op de stamboom die Corten in ‘Rolduc in Woord en Beeld’ had overgenomen van Everts.⁷²

Het waarom van de stamboom

Binnen het kader van dit artikel is het niet zo interessant vast te stellen of de stamboom van Everts en Thijm nu helemaal klopte. De afstamming zelf is bovendien niet heel bijzonder. Genealogisch mathematici van de Universiteit van Amsterdam hebben kort geleden zelfs uitgerekend dat de kans dat een autochtone Europeaan Karel de Grote tot zijn voorvaderen mag rekenen nagenoeg één op één is.⁷³

Veel interessanter is het gegeven dat Everts c.s. de stamboom op dat moment opstelden en aan Willem III stuurden. Waarom deden ze dat en wat bereikten ze ermee?

Allereerst moet het werk voor Willem III zeker bedoeld zijn als serieus en welgemeend eerbetoon. Het was een manier om via Willem III oprecht dankbaarheid te tonen aan de Oranjes en dan met name aan Willem II, voor zijn steun aan het derde Rolduc in de onzekere aanvangsperiode.

Ten tweede paste de stamboom in het streven van vertegenwoordigers van de katholieke elite als Thijm en bijvoorbeeld de historicus W.J.F. Nuyens om voor het katholieke volksdeel een serieus aandeel op te eisen in de vaderlandse geschiedenis. Een aandeel dat door het protestantse volksdeel nogal eens ontkend werd, omdat voor hen, in de ogen van veel katholieken, de nationale geschiedenis pas bij de Reformatie begon. Thijm was bij uitstek degene die de aandacht voor de middeleeuwen bevorderde en zo het katholieke aandeel in het culturele erfgoed mede opeiste.⁷⁴ Hij stond, aldus historicus J.A. Bornewasser, aan de wieg van de in de negentiende eeuw zo populaire neogothiek waarvan architect Pierre Cuypers de grote bouwmeester was.⁷⁵ Met de stamboom werd nog eens benadrukt dat de katholieken diepe wortels en oude papieren hadden in relatie tot de geschiedenis van Nederland en met het regerend vorstenhuis in het bijzonder. Het opstellen van de stamboom sloot aan bij een bewust gecreëerde oranjemythe, zoals K. Schutgens stelt in zijn bijdrage voor deze bundel. Primair ging het om een emancipatiestreven waarin trouw aan Oranje een middel vormde om goed vaderlandschap te bewijzen.

Maar het is niet ongerijmd aan te nemen dat ook een ander motief een rol heeft gespeeld bij het opstellen van de stamboom. In het jubileumboek *Rolduc 1843-1943* schrijft Sassen dat behalve het hulde-adres ter gelegen-

heid van het regeringsjubileum van koning Willem III ook een cantate geschreven werd door directeur Everts. De feestcantate was op muziek gezet door muzikleraar B. Pothast. De compositie had positieve reacties in verschillende bladen opgeleverd. Verheugd werd geconstateerd dat 'men ook buiten Limburg' notitie begon te nemen van 'Rolduc als cultuurcentrum'.⁷⁶ Die constatering past heel goed bij de hier boven vermelde, maar onbevestigde opmerking van Brouwers, dat hij ter gelegenheid van het regeringsjubileum een hulde-adres wenste dat het wetenschappelijk niveau van Rolduc zou tonen. Overigens blijkt uit een door Durkens aangehaalde brief van Everts dat deze, vanwege de onzekerheid of het hulde-adres de vorst welgevallig zou zijn, zijn cantate had opgedragen aan koningin Sophie.⁷⁷ In een streven om van Rolduc een gerenommeerd instituut te maken, misschien wel hét katholieke onderwijs instituut van Nederland, vormde het eerbetoon aan de jubilerend vorst, waarin Rolduc via de hertogen van Limburg en de Oranjes rechtstreeks in verband werd gebracht met Karel de Grote, in ieder geval een visitekaartje van klasse. Met de stamboom moest iets van de keizerlijke status afstralen op Rolduc, terwijl de verbondenheid met de regerende vorsten bijna werd gecanoniseerd. Karel de Grote - Rolduc - Oranje: men kon de trits bij wijze van spreken voortaan in een adem uitspreken. Welke katholieke van stand wilde zijn zonen niet laten opvoeden door dit instituut? En wat zei dit over de oud-leerlingen die door dit Rolduc gevormd waren?

Het idee dat de stamboom zodoende wellicht ook vanuit promotioneel oogpunt werd opgesteld, wordt nog eens bevestigd als men bedenkt dat fotografische reproducties volgens Pothast naar zogenaamde 'personnes primaires du royaume' verstuurd werden.⁷⁸ Koningin Sophie ontving een eigen exemplaar in roodleren band met goudopdruk.⁷⁹ Waarschijnlijk kreeg zij het exemplaar op 21 augustus 1874 tijdens een audiëntie op Huis Ten Bosch persoonlijk aangeboden uit handen van Everts.⁸⁰

CONTEXT

Katholieken, Rolduc en Oranje

Geschiedschrijvers als L.J. Rogier en J.A. Bornewasser hebben ons geleerd dat katholieken en Oranje geen antipoden waren. Dat gold om te beginnen al voor Willem van Oranje als exponent van de zogeheten Tachtigjarige Oorlog. Zoals Rogier schrijft, '...wie deze prins van Oranje voorstelt als paladijn van het calvinisme, pleegt geweld aan de waarheid.'. Naar zijn mening was het een religievrede die Willem van Oranje als ideaal voor ogen had.⁸¹ Maar ook in de negentiende-eeuwse verhoudingen is geen sprake van een werkelijk of consequent anti-katholiek beleid van Oranjevorsten. Na de formele gelijkstelling van protestanten en katholieken in de Bataafse Republiek in 1796, trof de kerkpolitiek van koning Willem I na invoering van de monarchie in 1813 de protestantse kerken zeker zo hard

als de katholieke kerk. Willem II brak met de anti-kloosterpolitiek en verwierp het recht van placet, het gewraakte politieke goedkeuringsrecht voor benoemingen in kerkelijke ambten. Onder Willem III vond het herstel van de bisschoppelijke hiërarchie plaats, terwijl zijn houding in de anti-papistische aprilbeweging niet wezenlijk anti-katholiek te noemen is. Koningin Wilhelmina tenslotte stond wel bekend als uitgesproken anti-katholiek.⁸² Zo was zij in 1918 met zeer veel tegenzin akkoord gegaan met de vorming van het eerste kabinet met een katholieke minister-president, Charles J.M. Ruijs de Beerenbrouck.⁸³ Maar ook zij beseftte dat de katholieken een niet te verwaarlozen deel van de samenleving vormde. De steun die zij in de Tweede Wereldoorlog ervoer van katholieke Engelandvaarders en het duidelijke standpunt van aartsbisschop J. de Jong tegen de Duitse bezetting, deden haar persoonlijke standpunt bovendien wijzigen. Ze realiseerde zich dat zij het katholieke volksdeel niet voldoende aandacht had geschonken en wilde dat veranderen.⁸⁴

Omgekeerd was er zoals gezegd onder katholieken in de negentiende eeuw een neiging het koningshuis te omarmen. Het paste in een trend van groeiend bewustzijn en emancipatie, zoals die door een katholieke culturele en politieke elite doelgericht werd ingezet. Of de protestanten het wilden of niet, katholieken vormden nu eenmaal althans in numeriek opzicht, een aanzienlijk deel van de Nederlandse bevolking en de Oranjes waren ook hun wettige vorsten.⁸⁵ Hoe kon men beter die claim als medevaderlanders benadrukken dan door de liefde voor het koningshuis te uiten? Dat neemt niet weg dat daar tegen onder katholieken soms ook weerstand bestond.

Ten slotte moet niet vergeten worden dat anti-liberale sentimenten in de tweede helft van de negentiende eeuw, met name na het herstel van de bisschoppelijke hiërarchie in 1853, een rol speelden bij de omarming van Oranje. Voor velen stond liberalisme gelijk aan opstand. Trouw aan Oranje betekende trouw aan het vaderland en was daarmee een anti-liberale houding. De anti-liberale houding werd versterkt door paus Pius IX (1846-1878). De aanvankelijk als liberaal gekenschetste paus maakte na de internationale onrust van 1848 en directe dreigingen aan zijn adres een ommezwai. Het liberalisme werd door Pius IX als 'eigentijdse dwaling' opgenomen in de *Syllabus Errorum* bij de encycliek *Quanta Cura* van 1864. Nederlandse katholieken reisden af naar Rome om hem te verdedigen als Zouaven. Een daad die door sommige Nederlandse protestanten als anti-vaderlands werd beschouwd. Immers, men nam dienst in een vreemd leger. Katholieken zagen het juist als bewijs van goed burgerschap. Bornewasser haalt het katholieke dagblad *De Tijd* aan, dat stelt: " 'de Nederlander die voor Pius IX sneuvelt, sneuvelt voor Willem III'. Beide legitieme 'Koningen' moesten immers verdedigd worden tegen revolutionair gevaar...".⁸⁶ In de twintigste eeuw werd trouw aan Oranje als uiting van goed vaderlandschap alleen nog maar sterker door wereldoorlogen en hernieuwde politieke onrust.

Band Rolduc en Oranje?

Was trouw aan Oranje voor Nederlandse katholieken in het algemeen niet vreemd, in het bijzonder gold dit zoals we gezien hebben voor Rolduc. Hier was de band met Oranje een bijzondere. De verhouding met Oranje was er allereerst een tussen burger en vorst. Om met de woorden van directeur Everts te spreken was de vorst 'Le représentant de l'autorité divine, dans l'ordre temporel' (de vertegenwoordiger van het goddelijk gezag op aarde).⁸⁷ Zelfs Wilhelmina zag zichzelf nog vrij letterlijk als goddelijk vertegenwoordiger op aarde. Die formele uitleg van de band tussen katholieke burgers en hun vorst, doet echter geen recht aan de band tussen Rolduc en Oranje die door de tijd vanuit verschillende motieven werd onderhouden.

Op de contacten met Henriëtte d'Oultremont gravin van Nassau en misschien prins Hendrik na, mag duidelijk zijn dat het niet ging om een werkelijk persoonlijke band die Rolduc had met het koningshuis. De contacten gingen vrijwel altijd uit van Rolduc, waren meestal indirect en bleven op een enkele uitzondering na formeel. Wie in het Koninklijk Huisarchief op zoek is naar bewijzen voor een persoonlijke band tussen leden van het Koninklijk Huis en directeuren of leraren van Rolduc, zal lang zoeken. Directe correspondentie is er niet of nauwelijks te vinden. Slechts de juweeltjes van eerbetoon die bij de verschillende gelegenheden werden aangeboden, zijn terug te vinden. Wie in hetzelfde archief op zoek is naar huldeblijken van andere (katholieke) onderwijsinstututen in het land, is zoals we gezien hebben succesvoller.

In het archief van Rolduc zijn getuigenissen over de relatie tot Oranje ook niet makkelijk te vinden. Afgezien van de normale vermeldingen met betrekking tot Oranjegebeurtenissen in correspondentie en diaria, zijn persoonlijke opmerkingen over Oranje schaars. Kritiek van Everts op de koning naar aanleiding van onenigheid tussen de koning en architect P. Cuypers (zwager van Everts' vriend Thijm) is daarop een zeldzame uitzondering.⁸⁸

Maar daarmee is nog niet gezegd dat de band van Rolduc met Oranje niet bijzonder was.

Hij zou kunnen worden beschouwd als een uit de gelegenheid gegroeide (vanaf 1843), tot strategie gekozen en verheven (vanaf 1858) en vervolgens geïnstitutionaliseerde band (twintigste eeuw).

In het teken van de afscheiding van België stond Rolduc voor de opbouw van een nieuw en zelfstandig Nederlands Rolduc. Los van het motief om zo duidelijk voor Nederland en niet voor België te kiezen was het de ambitie van Rolduc, zoals Peters en zijn vriend Paredis, bisschop van Roermond, het hebben verwoord, om van het 'heerlijke' Rolduc een katholiek instituut voor geheel Nederland en aangrenzende landen te maken.⁸⁹ Zeker in het eerste decennium vanaf 1843 was de instemming van de koning daarvoor onontbeerlijk. Een goede band met het Nederlandse

koningshuis was zeer welkom en kon van doorslaggevende betekenis zijn. Het is daarom aannemelijk dat zo veel aandacht werd besteed en belang werd gehecht aan de uitspraak van Willem II in 1845 en 1846: 'Je vous Maintiendrai'. Deze uitspraak werd opgevat als bewijs dat Willem II achter Rolduc stond en ze werd gebruikt in de contacten met het ministerie van RK Eredienst, dat eigenlijk direct partij was in de onderhandelingen over bijvoorbeeld de aankoop van Rolduc door het vicariaat Limburg van het bisdom Luik en de erkenning van de Normaalschool. Bisschop Paredis en directeur Peters schroomden niet zich voor deze aangelegenheden rechtstreeks tot de vorst te wenden. De contacten werden in die zin vooral vanuit pragmatische motieven gevoed. Het directe (voort)bestaan van Rolduc als onderwijsinstelling was de inzet.

De band met Oranje was na de beginjaren van Rolduc in Nederlands staatsverband waardevol om Rolduc de gewenste status te verschaffen. Het paste in het actieve beleid van Rolduc om op goede voet te staan met lieden van hoge afkomst. Het was ook nu steeds Rolduc dat het initiatief nam voor de contacten en het waren niet alleen de Oranjes waarmee men een band onderhield. Behalve met de Oranjes droegen contacten met andere adellijke en vorstelijke lieden, zoals koning Maximiliaan II van Beieren, bij aan de naam en faam van Rolduc.⁹⁰ Dat er al eeuwenlang hertogen van Limburg in Rolduc lagen begraven, kwam daarbij uitstekend te pas en ging een steeds grotere rol spelen.

Wat opvalt is dat Rolduc in zijn contacten met de Oranjes goed gebruik maakte van zijn relaties. Zond men een huldeblijk naar de koning, wilde men een Oranje uitnodigen of benaderen, altijd werd vooraf contact opgenomen met katholieke hoogwaardigheidsbekleders in de omgeving van die betreffende Oranjes. Ze behoorden tot een katholieke elite waarmee Rolduc in verschillende perioden contact had. Ze hadden bijvoorbeeld gedoceerd op Rolduc, waren bekenden van leraren of hun kinderen zaten op Rolduc of hadden erop gezeten. Mensen als J.A. Alberdingk Thijm, W. Everts, W.H. Nolens, Ch.M.J. Ruijs de Beerenbrouck, en veel later ook R.J.E.M. van Zinnick Bergman: zij hadden allemaal een band met Rolduc en bekleedden zelf een hoge functie of behoorden tot het relatief kleine maatschappelijke en culturele netwerk van katholieke elite.⁹¹ Via hen en via hun contacten werden niet alleen de Oranjes gewonnen voor Rolduc. Ook J.R. Thorbecke en A. Kuyper, bezochten Rolduc bijvoorbeeld na bemiddeling van een bekende.⁹²

Andersom behoorde Rolduc natuurlijk zelf tot het katholieke netwerk dat zich inzette voor de katholieke zaak, voor de katholieke emancipatie en de strijd om een serieuzer aandeel in de samenleving. Dat deed Rolduc niet alleen door te zorgen voor de opleiding van jonge mensen, maar ook door zichzelf te ontwikkelen en op de kaart te zetten. De achtereenvolgende directeuren en sommige leraren behoorden tot het invloedrijke netwerk van

katholieke prominenten. Zo werd Everts zelf met goedkeuring van de pauselijk nuntius, naar voren geschoven als kandidaat voor de Tweede Kamer. Uit de briefwisselingen rond zijn kandidatuur blijkt overigens dat hiervoor enige overredingskracht nodig was.⁹³

Het lijkt allemaal een voortzetting van de eerder door Peters geformuleerde missie van Rolduc. Niet alleen wilde men leerlingen aantrekken uit heel Nederland. Het was ook Everts die in de lijn van dit streven leraren voor hun opleiding naar de universiteit in Leiden stuurde in plaats van naar de katholieke universiteiten te Leuven of Munster. Rolduc zocht voor zijn leerlingen aansluiting bij Nederlandse instituten voor hoger onderwijs en daarvoor waren docenten nodig die hen daar konden voorbereiden.⁹⁴



Eerbetoen en andere blijken van Oranjetrouw lijken steeds meer onderdeel te zijn gaan uitmaken van het leven op Rolduc. Ze werden geïnstitutionaliseerd. In een tijd van katholieke emancipatie, maar ook van nationaal besef in tijden van politieke onrust en wereldoorlogen, was het Oranjehuis een bindend element en waren uitingen van aanhankelijkheid een bewijs van 'erbij horen'. Het was een middel om stelling te nemen tegen opstand, tegen liberalisme en socialisme en tegen afscheiding van Limburg. Rolduc deed daar ruimschoots aan mee. De koninklijke bezoeken vormden in die uitingen van aanhankelijkheid uitzonderlijke hoogtepunten. Daarbij moet wel bedacht worden dat die pro-Oranje-houding niet absoluut was binnen de muren van Rolduc. Het feit dat de al genoemde Tweede-Kamerkandidaat en leraar staatsinrichting H.A.G. Groenendaal verklaard voorstander was van de aansluiting van Limburg bij België, bewijst dat de politieke context niet direct vertaald mag worden naar stellingen en uitingen pro of contra Oranje.

Prinses Juliana op bezoek op Rolduc (foto uit Jaarboek Rolduc 1948).

Men kan zich afvragen of de korte duur van het docentschap van Groenendael (1918-1919) niet ook iets te maken moet hebben gehad met zijn afwijkende houding.

Rolduc maakte als zelfstandige gemeenschap daarnaast ook gewoon deel uit van Nederland en leefde in die hoedanigheid mee met vaderlandse hoogte- en dieptepunten. Dat gold zeker niet alleen voor feestelijke gelegenheden. Met koninklijk leed werd natuurlijk eveneens meegeleefd. Er werd gedicht en gebeden bij het overlijden van leden van het Koninklijk Huis en op speciaal verzoek van de bisschop voor het herstel van Wilhelmina toen zij tyfus had.⁹⁵ Prins Bernhard werd op Rolduc niet vergeten, toen hij in 1937 een zwaar auto-ongeluk overleefde, vlak voor de geboorte van zijn eerste dochter.⁹⁶ In feite sloot Rolduc aan bij initiatieven die in het land, niet alleen in de katholieke gemeenschap, genomen werden.

Opvallend is dat dit soort blijken van afhankelijkheid en oranjefestiviteiten in getal groter lijken te zijn in de eerste helft van de twintigste eeuw dan in de negentiende eeuw. Voor wat het versturen van telegrammen betreft speelt daarbij natuurlijk de verbetering van de telegrafiemogelijkheden een rol. Wellicht had ook de opkomst van de 'moderne' oranjevieringen en oranjeverenigingen, waarvan er veel nu hun 75- of honderdjarig bestaan vieren, invloed op de wijze waarop op Rolduc feest gevierd werd.

De vieringen in de gehele periode hadden op den duur wellicht ook het karakter van wat de historicus Eric Hobsbawn 'invented tradition' noemt.⁹⁷ Ze bevatten schijnbaar authentieke elementen die het nationaal- of groepsbewustzijn bevorderde, die echter in werkelijkheid niet al te ver terug gingen. Zulke tradities trachten een continuïteit tot stand te brengen tussen heden en verleden. In die zin hoefden de 'vieringstradities' van Rolduc niet oud te zijn om toch als deel van het eigen culturele erfgoed geclaimd te worden. Los van de vraag naar de authenticiteit van de tradities van Rolduc, valt te constateren dat een aantal facetten en uitingen van de vieringen, zoals de zelfgeschreven gedichten in alle talen, toneelstukken of uitbeeldingen, liederen en feestrede, in ieder geval paste in de traditie van de humaniora. De leraren van Rolduc gingen de leerlingen hierin voor.⁹⁸ Oranje was daarin slechts één thema. Naar huidige maatstaven zijn de in dit artikel aangehaalde gedichten, rede, en andere teksten nogal plechtstatig en rijk aan pathos. Maar ze waren ook bedoeld om groots en meeslepend voorgedragen te worden in een omgeving van grootse gebaren.

Nog in 1948 werd in opdracht van Rolduc een toneelstuk geschreven door J. Hey(d)endael te Amsterdam over het roemvolle geslacht van de 'Genaderijke Walram', hertog van Limburg, begraven te Rolduc en verre voorvader van de Oranjes. Het stuk werd in 1949 opgevoerd.⁹⁹ Inmiddels was toen het tijdperk van het vierde Rolduc (1946-1976) aangebroken en was een bezoek van een volgende Oranjetelg, prinses Juliana, alweer achter de rug. Het graf van haar verre voorvader Walram III werd ook bij dat bezoek uiteraard niet vergeten.

- Noten
- 1 RAL, Archief en collecties van de onderwijsinstellingen van het "derde" Rolduc (1699) 1843-1946 (1975), (voortaan: RAL, Archief Derde Rolduc), inv.nr. 1152, In Piam Memoriam Mgr. Dr. W. Everts;
 - 2 Behalve van koning Willem II moet er ook een borstbeeld van koningin Wilhelmina geweest zijn op Rolduc. Het werd herplaatst direct na de bevrijding, maar is enkele weken later om onverklaarbare redenen stukgevalven: RAL, Archief Derde Rolduc, inv. nr. 1081, diarium 1945, 10 februari.
 - 3 Zie bijvoorbeeld RAL, Archief Derde Rolduc, inv. nr. 1079, diarium 1927, brief Commissaris der Koningin aan J.M. van de Venne, 10 juli 1927.
 - 4 R.P.W.J.M. van der Heijden, *Maastricht en de separatistische dreiging: de reacties van de inwoners van Maastricht op het Nederlands gezag en het Limburgs separatisme in de jaren 1839-1848*, doctoraalscriptie Utrecht, 1988, 58.
 - 5 Vergelijk J.H.M. Wieland, 's *Konings verschijning in het hertogdom Limburg*, in: G.W.G. van Bree red. , Van der Nyersen Upwaert Limburgse Geschied- en Oudheidkundig genootschap, Maastricht 1981, 303-312.
 - 6 R.P.W.J.M. van der Heijden, *Tijden veranderen: Limburg tussen Nederland en België. De reactie in Nederlands-Limburg op het Belgische annexionisme van 1918-1919*, in: De Maasgouw tijdschrift voor Limburgse geschiedenis en oudheidkunde, jaargang 111, 1992 aflevering 2, 101-167, daarin 107.
 - 7 Van der Heijden, *Tijden veranderen*, 121.
 - 8 RAL, Archief Derde Rolduc, inv. nr. 1079, volgens een artikel uit de *Zuid-Limburger* opgenomen in het diarium 1927.
 - 9 EM. Janssen C.ss.R., *Mgr. J.A. Paredis Tweede Stichter van Rolduc 1840-1886*, in: J. Damen (red.), Rolduc 1843-1943, Kerkrade 1948, 10-42.
 - 10 RAL, Archief Derde Rolduc, inv. nr. 1073, B.A. Pothast, *Annales de Rolduc 1843-1898*, 20; Pothast beschrijft het bezoek uit overlevering, de annalen over 1843-1877 zijn geschreven in 1878.
 - 11 Brief Peters aan Mgr. Paredis, aangehaald in: *Jaarboek Rolduc* 1928, 11.
 - 12 Brief Peters aan min. R.K. Eredienst, 14 augustus 1855, in: *Jaarboek Rolduc* 1928, 11.
 - 13 RAL, Archief Derde Rolduc, inv. nr. 1152, W. Everts, *Je Maintiendrai*.
 - 14 RAL, Archief Derde Rolduc, inv. nr. 1077, diarium 1919.
 - 15 Verslag en citaten afkomstig uit de *Zuid-Limburger* en *De Maasbode* van 4 maart 1919.
 - 16 Vergelijk de woorden van de bisschop van Den Bosch bij bezoek Wilhelmina aan Sint Jan in 1904, C. Fasseur, *Wilhelmina De Jonge Koningin*, Meppel 1998, 486; Fasseur, *De Jonge Koningin*, 482 e.v.
 - 17 Van der Heijden, *Tijden veranderen*, 144.
 - 18 Er zijn verschillende titels van films bekend uit toenmalige recensies. In de Nederlandse Filmdatabase zijn de volgende titels opgenomen: Willy Mullens, 'Met H.M. de Koningin naar Maastricht en Haar Zegetocht door Limburg', 35 mm, 1919; Willy Mullens, 'De Zegetocht van H.M. de Koningin door Zuid-Limburg', 35 mm, 1919. Het is niet duidelijk om hoeveel films het werkelijk gaat. Het Filmmuseum zegt geen van de films in beheer te hebben. In de bunker in Scheveningen waarin RVD-materiaal beheerd wordt door de Stichting Beeld en Geluid, kan op het moment van publicatie niet nagegaan worden of een van de films zich onder haar voorraad niet geïnventariseerde nitraatfilms bevindt. In het

- Gemeente Archief Maastricht bestaat nog wel een 16mm: 60 kopie van de film 'Koningin Wilhelmina en prins Hendrik bezoeken Maastricht'.
- 19 RAL, Archief Derde Rolduc, inv. nr. 1, brief Peters aan De Casembroot 27 juli 1853.
- 20 Den Haag, Koninklijk Huisarchief, inventaris nummer A48-III A2; voortaan KHA.
- 21 KHA, inv. nr. A46-IV A 248 en 249.
- 22 Citaten uit: RAL, Archief Derde Rolduc, inv. nr. 1, 'Compliment de bienvenue'; RAL, Archief Derde Rolduc, inv. nr. 2, brief 31 Augustus 1853 Casembroot aan Peters.
- 23 L. Roppe, *Een omstreden huwelijk Koning Willem Frederik Graaf van Nassau en de Gravin van Nassau geboren Henriëtte d'Oultremont de Wégimont*, 4e druk, Den Haag, 1974; P.Em. Janssen C.ss.R., *Strijd rondom een Koningsvrouw. Een vorstelijk bekende van Rolduc*, in: Jaarboek Rolduc 1949, 129-133.
- 24 H.W.H. Everts, *Mgr. Henricus Hubertus Jacobus Peters*, in: Jaarboek Rolduc 1928, 3-17 daarin 7.
- 25 Gegevens afkomstig van het kasteel Rahe, dat nu functioneert als congrescentrum.
- 26 Sassen, *Rolduc van 1843 tot 1943*, 51.
- 27 RAL, Archief Derde Rolduc, inv. nr. 1073, Pothast, Annales de Rolduc 1843-1898, 77.
- 28 RAL, Archief Derde Rolduc, inv. nr. 1074, Pothast, Annales de Rolduc 1843-1898, 65, 75, 77 en 98.
- 29 RAL, Archief Derde Rolduc, inv. nr. 1328, Gravin van Nassau aan W. Everts, 5 februari 1863.
- 30 Fasseur, *De jonge koningin*, 268.
- 31 RAL, Archief Derde Rolduc, inv. nr. 1076, brief Van Suchtelen aan Corten, 20 oktober 1902.
- 32 C. Fasseur, *Wilhelmina Krijgshaftig in een vormeloze jas*, 3e gewijzigde druk Amersfoort 2001, 93.
- 33 RAL, Archief Derde Rolduc, inv. nr. 1126, *Utile Dulci*, jaargang 9, 12 oktober 1902.
- 34 Fasseur, *De jonge koningin*, 263.
- 35 Het Volk: dagblad voor de Arbeiderspartij, 8 oktober 1902; Het Centrum, 9 oktober 1902, te vinden in: RAL, Archief Derde Rolduc, inv. nr. 1076, diarium 1902,.
- 36 Melding in: RAL, Archief Derde Rolduc, inv. nr. 1076, Limburgse Koerier 4 juli 1903, in: diarium 1903.
- 37 RAL, Archief Derde Rolduc, inv. nr. 5.
- 38 J.L. Pisuisse, *De schipbreuk van de Berlin*, Amsterdam 1907.
- 39 H. van Rode, *Rolduc Schetsen en herinneringen*, Amsterdam 1916, 95; RAL, Archief Derde Rolduc, inv. nr. 7 telegram in naam van prins Hendrik bij het overlijden van directeur Corten.
- 40 Bij navraag in het KHA blijkt de brief zelf niet bewaard gebleven te zijn, de vermelding van de uitnodiging voor het achtste eeuwfeest wel.
- 41 Van Rode, *Rolduc Schetsen en herinneringen*, 95.
- 42 Sassen, *Rolduc van 1843 tot 1943*, 63.
- 43 RAL, Archief Derde Rolduc, inv. nr. 1080, diarium 1937.
- 44 Zie ook: RAL, Archief Derde Rolduc, inv. nr. 163, Programma van de feestelijkheden 7 februari 1901.
- 45 RAL, Archief Derde Rolduc, inv. nr. 1124, *Utile Dulci*, jaargang 7, 9 febr. 1901.
- 46 KHA, inv. nr. A45 Xg, Stukken i.v.m. het 25 jarig regeringsjubileum.
- 47 RAL, Archief Derde Rolduc, inv. nr. 1068 dankbrieven 20 oktober 1849, 21 mei 1850.

- 48 EM. Janssen C.ss.R., *Mgr. J.A. Paredis*, 32.
- 49 RAL, Archief Derde Rolduc, inv. nr. 1068, H.R. Peters, 'Inbuldiging van Willem III'.
- 50 's-Hertogenbosch, Bisschoppelijk Archief, ingekomen stukken 1850, inv. nr. 318.
- 51 RAL, Archief Derde Rolduc, inv. nr. 1, zie brief Van Vree aan Peters 27-3-1842, Peters aan Hooydonk 8-7-1850, Peters aan Zwijsen 7-7-1850, brieven Belgrado aan Paredis 24 maart 1854.
- 52 RAL, Archief Derde Rolduc, inv. nr. 1372, bundel mengelmoes 1843-1855.
- 53 KHA, inv. nr. A50-IIc-83, Hulde-adres huwelijk Wilhelmina-Hendrik; KHA, inv. nr. A50-VIIIe-6a, hulde-adres geboorte Juliana; RAL, Archief Derde Rolduc, inv. nr. 5, brieven Corten.
- 54 Het hulde-adres is nog te vinden in: KHA, inv. nr. A50-IIc-83, 23 juli 1901.
- 55 RAL, Archief Derde Rolduc, inv. nr. 5, brieven van Ruijs de Beerenbrouck aan Corten, 19, 22 februari 1901.
- 56 *Rolduc en Oranje*, in: Jaarboek Rolduc 1948, 7-11, daarin 9. vergelijk; H.D., *De afstamming der koningin tot op Karel den Grooten*, in: Studiën Tijdschrift voor godsdienst wetenschap en letteren, 100 (1923) 409-410.
- 57 Zie W. Everts, *Hare Majesteit Koningin Wilhelmina eene achterkleindochter in den 37sten graad van Keizer Karel de Grooten*, in: Almanak voor de Nederlandse Katholieken, Amsterdam 1898, 3-10, daarin 6.
- 58 RAL, Archief Derde Rolduc, inv. nr. 1616, Everts aan Alberdingk Thijm 15 juni 1874; RAL, Archief Derde Rolduc, inv. nr. 1617, Alberdingk Thijm aan Everts, 16 juni 1874; RAL, Archief Derde Rolduc, inv. nr. 1283 correspondentie Thijm aan Everts.
- 59 RAL, Archief Derde Rolduc, inv. nr. 1616, Everts aan Thijm, 5 maart 1858.
- 60 RAL, Archief Derde Rolduc, inv. nr. 1, brief Peters aan gouverneur Limburg, 27 juli 1853.
- 61 Arn. Schaepkens, *De abdij van Rolduc*, in: Dietsche Warande. revue Néerlandaise de l'archéologie de l'art et de littérature, Amsterdam 1857, 275-284; zie ook J.M. van de Venne, *Afstamming van H.M. Koningin Wilhelmina van Karel de Grote*, in: Jaarboek Rolduc 1948, 136-141.
- 62 H. Durkens, *De afstamming der koningin tot op Karel den Grooten*, in: Studiën Tijdschrift voor godsdienst wetenschap en letteren, 101 (1924) 140-149 en 208-218
- 63 Durkens, *De afstamming der koningin*, 145
- 64 Durkens, *De afstamming der koningin*, 208
- 65 J.A. Alberdingk Thijm, *Afstamming van Z.M. Willem den Derde en van H.M. Koningin Sophia uit Keizer Karel den Grooten*, Amsterdam 1874.
- 66 Het origineel van de kalligrafisch geïllustreerde genealogie is te vinden in: KHA, inv. nr. A45 Xg, 33d, 'Nota betreffende de afstamming van Z.M. Koning Willem III der Nederlanden van Keizer Karel den Grooten'
- 67 P.A.M. Geurts, *De Horstenaar Pieter Slits (1822-1883) en Gerard Slits (1829-1888), leraren te Rolduc*, in: P.A.M. Geurts e.a., *Horster Historiën II*, Horst, 1988, 227-246, 239.
- 68 Durkens, *De afstamming der koningin*, 211 e.v.
- 69 KHA, inv. nr. A45 Xg, 33d, Nota betreffende de afstamming van Z.M. Koning Willem III, 1
- 70 RAL, Archief Derde Rolduc, inv. nr. 1376, Nederlandse briefwisseling Mackay-Everts.
- 71 Everts, *Hare Majesteit Koningin*, 5.
- 72 Van de Venne, *Afstamming van H.M. Koningin Wilhelmina van Karel de Grote*.

- 73 J. Moree e.a., *Nieuw Archief voor Wiskunde*, jaargang 5 nummer 2, 2 juni 2001.
- 74 L.J. Rogier, *Alberdingk Thijm en de katholieke herleving*, in: *Terugblik en uitzicht*, Hilversum 1965, 250-274.
- 75 J.A. Bornewasser, *De Nederlandse katholieken en hun negentiende-eeuwse vaderland*, in: *Tijdschrift voor Geschiedenis*, jaargang 95, 1982, 577-604, 588.
- 76 F. Sassen, *Rolduc van 1843 tot 1943*, 57.
- 77 Duurkens, *De afstamming der koningin*, 212
- 78 RAL, Archief Derde Rolduc, inv. nr. 1074, Pothast, *Annales de Rolduc 1843-1898*, 110.
- 79 Nog aanwezig in de bibliotheek van het KHA.
- 80 RAL, Archief Derde Rolduc, inv. nr. 4, brief grootmeester H.M. de koningin aan W. Everts 20 augustus 1874.
- 81 L.J. Rogier, *Oranje en de katholieken*, in: *Herdenken en Herzien*, Bilthoven 1974, 182-193, 185.
- 82 Fasseur, *De Jonge Koningin*, 482 e.v.
- 83 Fasseur, *De Jonge Koningin*, 530 e.v.
- 84 L. de Jong, *Het koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*, deel 12, Leiden, 1988, 244.
- 85 Zie Michel van der Plas, *Vader Thijm, biografie van een koopman-schrijver*, Nijmegen 1995, 155 e.v.
- 86 J.A. Bornewasser, *De Nederlandse katholieken en hun negentiende-eeuwse vaderland*, 594.
- 87 RAL, Archief Derde Rolduc, inv. nr. 1269, mapje koninklijk bezoek.
- 88 RAL, Archief Derde Rolduc, inv. nr. 1616, brief Everts aan Alberdingk Thijm, 14 mei 1861.
- 89 RAL, Archief Derde Rolduc, inv. nr. 1, brief Peters aan L. v. Rosmalen, 16 september 184*; zie ook H.W.H. Everts, Peters, 10.
- 90 RAL, Archief Derde Rolduc, inv. nr. 1, Correspondentie bezoek Maximiliaan II van Beieren.
- 91 Van Zinnick Bergman is de enige die nog niet genoemd is in dit artikel. Hij was oud-Rolducien en na de Tweede Wereldoorlog kamerheer van koningin Wilhelmina; Fasseur, *Wilhelmina krijghaftig in een vormeloze jas*, 496.
- 92 Zie bijvoorbeeld RAL, Archief Derde Rolduc, inv. nr. 1, Brief P. Streng aan Peters, 5 juli 1855.
- 93 o.a. RAL, Archief Derde Rolduc, inv. nr. 1264, telegram Prinzen aan Mutsaers 5 oktober 1893; AOR 1264, brief Benoît Lorenzelli aan Everts 22 oktober 1893.
- 94 Vergelijk Sassen, *Rolduc van 1843 tot 1943*, 50 en 55.
- 95 RAL, Archief Derde Rolduc, inv. nr. 1076, Schrijven Mgr. Drehmanns, 23 april 1902.
- 96 RAL, Archief Derde Rolduc, inv. nr. 1080, 1937, 30 november.
- 97 E.J. Hobsbawm ,T.O. Ranger, *The invention of tradition*, Cambridge, 1983
- 98 Zie artikel Marcel van der Heijden in deze bundel.
- 99 *Jaarboek Rolduc* 1948, 28; *Jaarboek Rolduc* 1949, 63-66.